

Όταν κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος της Ουτοπίας, πολλοί φίλοι μας ρωτούσαν: Γιατί Ουτοπία; Δηλαδή θα παραιτηθούμε από την προσπάθεια για μια ορθολογική κατανόηση της πραγματικότητας; Θα στραφούμε προς το παρελθόν; Θα γίνουμε ουτοπικοί; Μπροστά στην κρίση της παγκόσμιας Αριστεράς, θα ζητήσουμε καταφύγιο στο χώρο της φαντασίας;

Όπως είναι γνωστό, στη λέξη ουτοπία αποδίδεται συνήθως αρνητικό περιεχόμενο. Ουτοπική χαρακτηρίζεται συνήθως μια στάση επιστροφής στο εξιδανικευμένο παρελθόν, ή φυγής προς ένα μη πραγματοποιήσιμο μάλλον. Εντούτοις, από το πρώτο τεύχος, παρ' όλες τις ατέλειές του, η Ουτοπία, έδειξε ότι το βλέμμα της είναι στραμμένο προς το μέλλον. Ταυτόχρονα, με την κριτική και μέσα από την κριτική του παρόντος, ήταν φανερό ότι επιχειρούσαμε να ανιχνεύσουμε τις θετικές δυνατότητες της σημερινής πραγματικότητας. Να διακρίνουμε τυχόν διεξόδους από τον εφιαλτικό κόσμο του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Από το πρώτο τεύχος της η Ουτοπία εντάχθηκε στο ευρύ ρεύμα της κριτικής αντιμετώπισης του σημερινού κόσμου και της αναζήτησης διεξόδου από την κεφαλαιοκρατική βαρβαρότητα.

Πέρασαν από τότε τρία χρόνια. Γνωρίζουμε τα κενά και τις αδυναμίες του περιοδικού, που δε σχετίζονται μόνο με τις δικές μας δυνατότητες, αλλά και με τη γενικότερη νεοελληνική πραγματικότητα. Πάντως, μια βασική κριτική παρατήρηση που θα μπορούσε να κάνει κανείς, είναι ότι η Ουτοπία είναι πολύ «ρεαλιστική», αντίθετα με τον τίτλο της. Πράγματι, αυτά τα χρόνια δεν αποφύγαμε ως ένα βαθμό την ξηρότητα που χαρακτηρίζει κατά κανόνα την επιστημονική σκέψη. Η τέχνη και ο πολιτισμός, παρά τις προθέσεις μας, κατέχουν μικρό μέρος στο περιοδικό. Το ίδιο και τα ανήσυχα, ριζοσπαστικά κείμενα, που υπερβαίνουν την πεζή «ορθολογικότητα» και ανοίγουν ορίζοντες στη διαίσθηση, στη φαντασία και στη σκέψη. Φυσικά οι καλές προθέσεις δεν αρκούν. Ελπίζουμε στην πορεία να ανοιχτούμε περισσότερο στις καθαντό περιοχές της «ουτοπίας», δηλαδή της συγκεκριμένης ουτοπίας, που σημαίνει ανίχνευση και ανάδειξη των λανθανουσών δυνατοτήτων της εποχής μας, άνοιγμα προς το μέλλον, άνοιγμα προς τα υπαρξιακά προβλήματα τα οποία χλευάζει η εργαλειακή, θετικιστική

και ωφελιμιστική σκέψη και τα οποία «έθαψε» ο θεσμοποιημένος μαρξισμός κάτω από τους σωρούς της νεκρής ηθικολογίας και του οικονομισμού.

Η ουτοπία υπήρξε πάντα στοιχείο της ιδεολογίας. Άνθισε κατά κανόνα σε περιόδους κρίσης των κοινωνιών, καθώς και σε περιόδους ανόδου αλλά και σχετικής ανωριμότητας των νέων κοινωνικών δυνάμεων. Η ουτοπία άλλοτε είχε στραμμένο το βλέμμα της προς το παρελθόν και άλλοτε σχεδίαζε τις ιδανικές πολιτείες του μέλλοντος ως άρνηση της αθλιότητας του παρόντος. Στην ιστορία υπήρξαν αντιδραστικές αλλά και επαναστατικές ουτοπίες. Ο μαρξισμός με τη σειρά του δεν είχε μόνο την ουτοπική προϊστορία του με το έργο (και τη δράση) των διανοητών που ονομάστηκαν «ουτοπικοί σοσιαλιστές». Ο ίδιος ο μαρξισμός, ο οποίος διεκδικεί το status του επιστημονικού, έχει την ουτοπική του διάσταση όχι μόνο με την έννοια μονόπλευρων και απολυτοποιημένων αντιλήψεων, αλλά και με την καθαντό θετική έννοια: με την έννοια ότι σχεδιάζει μια μελλοντική πολιτεία, η οποία δε βρήκε ακόμα τόπο για να υπάρξει.

Με το σημερινό αφιέρωμα επιχειρούμε να σκιαγραφήσουμε ορισμένες «στιγμές» ή όψεις από την πορεία της ουτοπικής σκέψης, να προσδιορίσουμε το γνωσιοθεωρητικό status της και την κοινωνική της λειτουργία. Έτσι, το πρώτο κείμενο του τεύχους σκιαγραφεί την ιστορική διαδρομή των ουτοπικών σχεδιασμάτων και επιχειρεί ένα πρώτο προσδιορισμό του χαρακτήρα και της λειτουργίας της ουτοπίας. Ακολουθούν τα κείμενα του Δ. Μαρκή και του J. D' Hondt, στα οποία γίνεται μια πιο συγκεκριμένη ανάλυση του χαρακτήρα και της πολιτικής διάστασης της ουτοπίας, με βάση κυρίως τις σημερινές μορφές της. Ακολουθεί μια μικρή ανθολόγηση κειμένων του E. Bloch και δύο άρθρα (του Σ. Μιχαήλ και του Θ. Γεωργίου) για το έργο του γερμανού διανοητή.

Κρίναμε ότι άξιζε να δοθεί αυτή η έκταση στο έργο του Bloch, επειδή είναι ο σύγχρονος φιλόσοφος, ο οποίος κατεξοχήν ανέδειξε το θετικό ρόλο της ουτοπίας, τη λειτουργία της «συγκεκριμένης ουτοπίας» και ο οποίος, παραμένοντας μέχρι το τέλος της ζωής του μαρξιστής, άνοιξε νέους ορίζοντες στο μαρξιστικό στοχασμό σε ρητή αντίθεση προς την κυρίαρχη στην εποχή του απολογητική διαστρέβλωση.

Στο αφιέρωμα περιλαμβάνεται ακόμα ένα άρθρο του E. Παπαδημητρίου για την ουτοπία μιας οικο-σοσιαλιστικής κοινωνίας, καθώς και μια παρουσίαση του έργου του Γουίλιαμ Μόρρις από τον Γ. Οικονόμου. Το τεύχος συμπληρώνεται με δυο κείμενα επικαιρότητας. Η έκταση του αφιερώματος δεν επέτρεψε να περιλάβουμε την κριτική του βιβλίου.

Την εικονογράφηση του τεύχους επιμελήθηκε η ζωγράφος Μαρία Κοκκίνου, με έργα του γάλλου Fernand Léger (1881-1955) του οποίου το έργο αποτελεί μια ουμανιστική ουτοπία ανοιχτή προς το μέλλον. Στον κόσμο του μέλλοντος, όπως τον απεικονίζει ο ζωγράφος, ο άνθρωπος είναι συμφιλωμένος με τη φύση και με τις μηχανές.